

ЛІТЕРАТУРНО - МЕМОРІАЛЬНИЙ

МУЗЕЙ
ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

Василь Стефаник. *Фотопортрет.*

ЛІТЕРАТУРНО - МЕМОРІАЛЬНИЙ

МУЗЕЙ
ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

ПУТІВНИК

КНИЖКОВО-ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВ — 1958

8 (с) у : " 1917 " (092) (обч . 1)

I
684.145
PK. 33.560

Путівник склали
Кирило Стефаник і Яків Стецюк

PK

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 0441.220

КНИЖКОВА КОЛЛЕКЦІЯ
Львівська бібліотека

Мені здається, я не завдам Вам прикриті, якщо порекомендую прочитати оповідання галицького письменника Стефаника, — прочитайте, ви побачите, як коротко, сильно і страшно пише ця людина.

О. М. Горький.

ВСТУП

Русів... Мальовниче покутське село, заховане в пишних садах; на схилах горбів попритулялись хати й обійстя; вулиці круті, хвилясті...

Русів... Кому не відоме це слово! Хто не вимовляє його з почуттям особливої поваги — так, як вимовляють слова: Канів, Нагуевичі, Колодяжне, — місця, з якими зв'язані імена світочів української літератури Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки.

У цьому ряду найдорожчих для серця народу місць — село на Покутті — Русів.

Ви сходите з поїзда на станції Снятин і дорогою, обсаженою кучерявими шовковицями, йдете далі... Міст через прудкий Прут.

А ось і районне місто Снятин. За ним — село Русів. Кожен вам покаже гарненький будинок, критий білою бляхою. Розкішні дерева оточують його з усіх боків; поблизу ставочок. Поруч скверик, засаджений молодими деревами й квітами; в ньому на високому п'єдесталі піднімається погруддя співця прикарпатського села Василя Стефаника.

На будинку короткий напис:

«Цей будинок збудував український письменник-демократ В. Стефаник у 1910 р. і жив у ньому до своєї смерті, 1936 р. За рішенням Ради Народних Комісарів УРСР 18 травня 1941 р. в ньому відкрито літературно-меморіальний музей В. Стефаника».

Василь Стефаник... Не лише на Україні, а й далеко за її межами відоме й популярне його ім'я. Уже не одне десятиріччя його новели хвилюють і тривожать людські серця. «...як коротко, сильно і страшно пише ця людина», — захоплено відгукується про нього основоположник радянської літератури О. М. Горький.

Радянські люди люблять і шанують видатного майстра художнього слова. Для них дороге все, зв'язане з його іменем. Тому так охоче, з таким бажанням відвідують вони рідне село Василя Стефаника, знайомляться з музеєм, в якому експонуються матеріали, що показують життєвий і творчий шлях письменника. Тисячі людей побували вже тут. І не тільки з України, а й з усього Радянського Союзу. В хату Василя Стефаника приходять і закордонні гості, приходять, щоб віддати шану видатному українському співцю, щоб схилити голову перед його могутнім талантом.

Тут все нагадує дорогу нам людину.

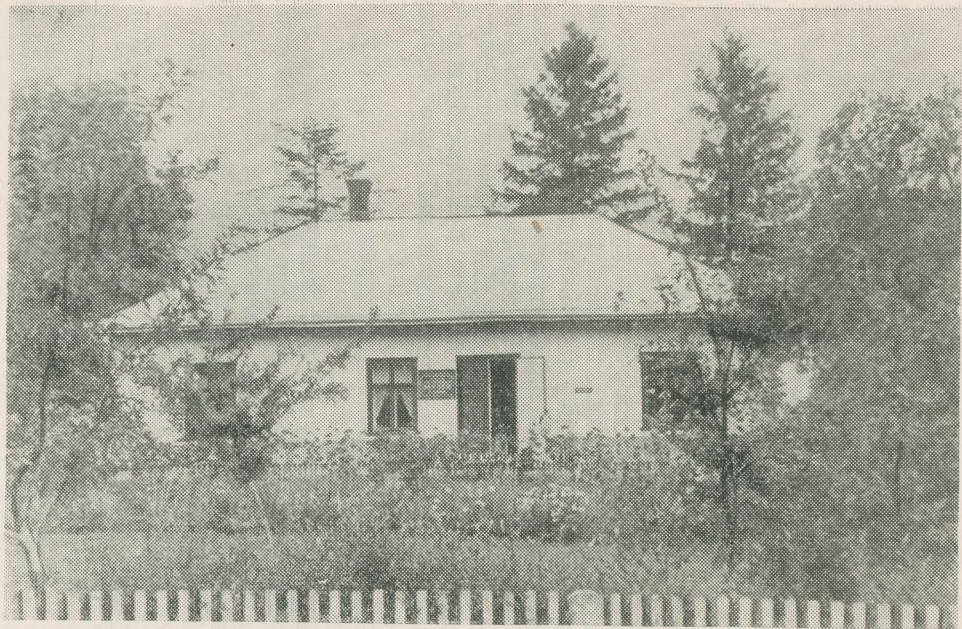
Посаджений ним сад... Стрункий ряд черешень, берестів, ялин... Розкинув свої пишні віти високий клен, — кленові листки шелестять над хатою.

В погожий день з ганку Стефаникової хати видно село Торговицю — рідне село його найближчого друга Леся Мартовича. А коли вийти за хату і піднятися на горб, — як на долоні видніється Снятин — місто, в якому жив другий друг Стефаника — Марко Черемшина. Всіх їх об'єднувала велика любов до рідного народу, бажання бачити його щасливим; своє пристрасне слово вони поставили на оборону інтересів трудящого люду.

Василь Стефаник був, за висловом І. Франка, «може найбільшим артистом, який появився у нас від часу Шевченка»; у його творах, підкреслював Франко, «тремтить сильне, як океан, глибоке чуття».

Допомогти трудящим ще глибше зрозуміти оце «глибоке чуття» письменника, його сильний, оригінальний талант, його прогресивну роль у розвитку громадської думки, допомогти ще повніше збагнути його велич і покликаний літературно-меморіальний музей.

Цій меті і служить путівник, який пропонується увазі читача.

Будинок музею В. Стефаника в Русові. Фото.

I

Заходимо в простору кімнату. За життя письменника вона служила за вітальню. Тепер тут експонуються численні матеріали, що відображають життєвий і творчий шлях співця покутського села.

«Ніде народні маси не зацікавлені так справжньою культурою, як у нас, ніде питання цієї культури не ставляться так глибоко і так послідовно, як у нас», — на червоному полотнищі золотою фарбою вибиті слова В. І. Леніна.

Музей В. Стефаніка є наочною ілюстрацією до цієї ленінської думки.

Бронзове погруддя письменника. Глибокі, проникливі очі, їх погляд суворий і скорботний... Багато горя й нужди бачили вони, багато суму вбирали в себе. Та не лише суму, а й того гніву й ненависті, що палала у грудях трудящих до експлуататорів, до панського режиму.

Згодом В. Стефанік писав до О. Кобилянської (уривок з цього листа експонується в музеї): «Я люблю мужиків за їх тисячолітню, тяжку історію, за культуру, що витворила з них людей, котрі смерті не бояться. За тото, що вони є, хоть пройшли

над ними бурі світові і повалили народи і культури. Є що любити і до кого прихилитися. За них я буду писати і для них».

Таким він і був, — співцем рідного народу, а творчість його — дзеркалом горя й нужди народу, його боротьби, його прагнень й щастя.

Василь Стефаник, як свідчить експоноване свідоцтво, народився 14 травня 1871 року. Художниця О. Плешкан намалювала хату його дитинства: звичайна селянська хата з солом'яною стріхою.

Це був час, коли, як писав В. І. Ленін, «селянин був доведений до злидарського рівня життя: він жив в одному приміщенні з худобою. Селяни голодували хронічно і десятками тисяч умирали з голоду та епідемії під час неврожаїв». Ці слова цілком відбивали тодішнє становище галицького села. Так було і в Русові. Недаром з села зубожілі селяни, шукаючи кращої долі, емігрували за кордон. Вічні злидні й горе селян — ось що побачив Василь Стефаник, тільки починаючи розуміти життя.

«Тепер я дивився на своє село, — з болем писав письменник до О. Кобилянської в 1898 році, — як великі ясла з бараболю, а коло них аби поприлиував хрещений нарід — так моє село тепер травить лишень бараболю. Має надію, що пере зимується лишень бараболю. Хорі гризуть бараболю та кажуть: «Коби бог душу спрятав, бо й дітям вже надокучили і собі обридли...»

Батько Василя Стефаника прагнув дати синові освіту. Посилає його в початкову школу в Русові (її фото виставлене в музеї), згодом у Снятинську школу (в Русові було лише два класи). «Тут уже я, — згадує письменник в автобіографії, — почув

велику погорду для мене і для всього селянського від учителів. Тут мене зачали жити...». З 1883 року Василь Стефаник — учень Коломийської гімназії. В класі він займає разом з іншими «хлопськими» дітьми останню лавку.

«Гімназія, крім формального навчання і ворожого відношення до нас, українців, студентів, нічого нам не давала», згадував він пізніше. Учителі — польські шовіністи і німці насміхалися з селянських дітей. Василь Стефаник на все життя запам'ятав зневажливий оклик одного вчителя: «Іди, хаме, свині пасти», запам'ятав, як його били тільки за те, що він «хлопського» походження.

Відвідувачі музею можуть познайомитись з цими, повними гіркої образи, спогадами про навчання. Вони побачать фотографії учбових закладів, в яких В. Стефаник учився: Коломийська і Дрогобицька гімназії, Ягеллонський університет у Кракові...

Проте роки навчання в гімназії й університеті, крім образ і приниження, приносили й радість пізнання нового, й усвідомлення свого громадського обов'язку. Разом з Лесем Мартовичем майбутній новеліст бере участь у таємному товаристві учнів, «які збиралися по передмістях, щоби разом читати реферати та складати гроші на нові книги та часописи» (Автобіографія). В бібліотеці гуртка було 400 книг українською, польською і російською мовами. Тут В. Стефаник захоплюється творами Тараса Шевченка, Панаса Мирного, Марка Вовчка; не розлучається з творами Гліба Успенського: «Він мав на мене в гімназії найбільший вплив».

У вітрині виставлені книги, якими зачитувався в ті роки майбутній письменник. Тут ми бачимо і

Шевченків «Кобзар», і «Енеїду» Котляревського, і «Тараса Бульбу» М. Гоголя, і поезії М. Лермонтова, і багато інших.

Уже тоді В. Стефаник з співчуттям і пошаною говорить про світочів російської культури, про російський народ, про який згодом писав, що він «записаний в історію з давніх давен, як міцний, прогресивний і надзвичайно творчий народ у державному значенні».

У Дрогобичі, де В. Стефаник закінчував гімназію (з Коломийської його й Л. Мартовича виключили за просвітянську діяльність), майбутньому новелісту вдалося зустрінутися з Іваном Франком, «з яким удержував ціле життя найдружніші взаємини і якого, може, єдиного з українських великих письменників, найбільше любив».

Про палку любов В. Стефаника до великого Каменяря свідчать і інші слова, з якими може познайомитись відвідувач музею:

«Франко наш найкращий провідник, наш учитель, ясне сонце на українському небі... Франко наш. Ми з ним».

Іван Франко віддячував своєму учню такою ж любов'ю. В музеї зберігається повість «Перехресні стежки» з авторським написом В. Стефаніку:

«Дорогому другові і товаришеві — щирій Іван Франко».

На гімназійні роки припадає початок літературної діяльності В. Стефаника. Спершу він пише образки, дописи, згодом, під впливом польських модерністів, — ліричні поезії в прозі, але не поспішає з друкуванням їх.

Збереглося кілька автографів цих ранніх творів; в музеї експонуються їх фотокопії. По

дрібному, акуратному почерку ми впізнаємо руку видатного новеліста.

Поступово В. Стефаник переходить до реалістичних оповідань з селянського життя, до оповідань, повних трагізму.

Стефаник про свою літературну діяльність говорив скромно. У перші роки він «ніколи не признався», що є письменником. Навіть про пізніші свої новели відзивався просто, скромно.

Вперше новели В. Стефаника побачили світ в 1897 році в буковинській газеті «Праця».

Ось у вітрині номер «Праці» (пожовклі аркуші малого формату) — за 18 червня 1897 р. (№ 5). В ньому вміщена новела В. Стефаника «Виводили з села».

Незабаром, в 1899 р., твори письменника починають з'являтися в перекладах на польську мову. Відвідувач музею може, зокрема, побачити польський журнал «Życie», що виходив у Кракові, в якому публікувались переклади новел Василя Стефаника «Лесева фамілія», «Виводили з села», «Стратився».

1899 рік — рік видання першої збірки новел «Синя книжечка», яка відразу стала популярною серед читачів.

Ось вона перед нами — в синій обкладинці, на якій срібними буквами вибито: «Сина книжечка. Василь Стефаник».

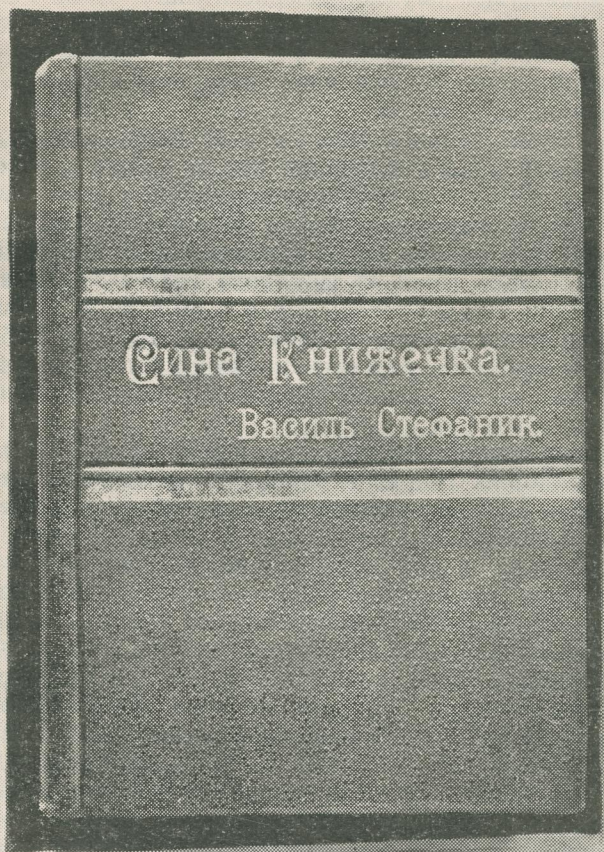
В ній всього 15 коротеньких оповідань, але скільки там сили, скільки вогню, скільки блиску своєрідного, глибокого таланту. «Синя книжечка», «Виводили з села», «Стратився», «В корчмі», «Катруся», «Новина»... Хто не знає цих лаконічних, але глибоко правдивих «образків» з життя покутського села!

«В селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у річці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася», починає Стефаник оповідання «Новина», яке можна назвати обвинувальним висновком панівним класам, що прирекли маси селянства на голод, які і створили причини для таких злочинів, як вбивство власних дітей. Селянин-бідняк, зрозумівши, що він не зможе прогодувати дітей, вирішує утопити їх: «Скажу панам, що не було ніякої ради, ані їсти що, ані в хаті затопити, ані випрати, ані голови змити, ані ніц. Я кару приймаю, бо завинив, та й на шибеницю».

В експонованих у музеї ілюстраціях до цієї новели худ. Й. Куриласа відбитий глибокий трагізм героїв. Ось ми бачимо Гриця в тривожній задумі. Він не бачить виходу із страшних злиднів. Що ж робити? У нього визріває жахлива думка про смерть дочок... А ось і вони, — дві його дівчинки, Доцька й Гандзуня, маленькі, з великими перестрашеними очима... Художник відтворив і сам злочинний акт Гриця, коли той кидає у річку свою дочку. На його розпачливому, нужденному обличчі стільки горя й муки...

Збірка «Синя книжечка» викликала палкі відгуки прогресивної преси. Василь Стефаник стає одним з найпопулярніших письменників у народі. Кращі письменники тих часів вважають потрібним сказати про нього добре слово.

Перший критичний відгук про «Синю книжечку» з'явився у тому ж 1899 р. і належить імовірно І. Франкові: «Його оповідання — це звичайно малюнки поодиноких моментів з життя, більш ліричні, ніж епічні, але лірика В. Стефаника — то не пуста фраза, а дійсний срібний, проймаючий тон правдивого, щирого і глибокого чуття».

Титульна сторінка першої збірки В. Стефаника «Синя книжечка».

Відвідувач музею зверне увагу і на слова О. Кобилянської: «Щодо новел Стефаника — кажу Вам, він є галицький Федькович, — лише з тою різницею, що чудово наш народ знає... бачу в нім правдивий талант».

В музеї експонуються і наступні збірки оповідань В. Стефаника: «Камінний хрест» (1900 р.), «Дорога» (1901 р.), «Моє слово» (1905 р.) та ін.

«Ей, ззолили нас, так нас ймили в руки, що з тих рук ніхто нас не годен вирвати, хіба лиш тікати», скаржаться герої «Кам'яного хреста» на панські порядки. Злидні гонять селян в еміграцію за океан. Прощається з рідною землею Іван Дідух і щоб лишити про себе пам'ять, зносить на горб камінний хрест, викарбувавши на ньому своє та жінчине ім'я...

Письменник показує соціальні причини таких та подібних подій, в деяких новелах змальовує людей, в яких визріває протест проти визискувачів («Палій»).

Скільки в цих оповіданнях любові до покритих, до трудящих! Це намагаються передати і художники у своїх ілюстраціях до новел Стефаника. Їх чимало виставлено в музеї. Ось ми бачимо маленьких дітей з «Кленових листків» на дереворитах Василя Касіяна, до речі, Стефаникового земляка (він родом також із Снятинського повіту). Ілюстрації до «Кленових листків» зроблені художником ще в 1926 році. Вони вражають нас своєю правдою, своїм трагізмом, як і самі новели В. Стефаника. В 1940 році художник подарував їх сім'ї В. Стефаника для майбутнього музею.

Уже пізніше, в 1951 р. народний художник СРСР В. Касян передав музею картину — ілюстрацію до новели «Палій». В ній вдало передано класовий

антагонізм серед селян, любовно змальовано образи сільської бідноти. Вражає і його ілюстрація до новели «Лан».

В. Касіяч чи не найбільше з художників працював над темами В. Стефаніка. Відвідувачі музею можуть познайомитись з підготовленим ним ілюстрованим плакатом, що вийшов у світ в 1954 р. у видавництві «Радянська школа».

В музеї експоновані також ілюстрації до новел В. Стефаніка художників Й. Куриласа («Кленові листки»), Ф. Константинова («Лан», «Вістуні») та ін.

У вітринах лежать фотокопії Стефанікових рукописів, газети й журнали, в яких він друкувався. Ось ми бачимо автографи новел «Моє слово», «Дорога».

Пізніші твори письменника уже позначаються новими рисами, у них різкіше звучать викривальні ноти, на перший план виступають люди більш свідомі, люди, які борються проти ненависного панського режиму. Правда, В. Стефанік залишався селянським демократом, що не розумів керівної ролі робітничого класу в боротьбі за соціалізм і національне визволення трудящих України, але його твори мали серед народу велике виховне значення, кликали до боротьби.

Цю роль Стефанікових новел дуже добре розумів Іван Франко.

«Я не бачу у Стефаніка ані сліду песимізму, — писав він у «Літературно-науковому віснику» в 1904 р., — навпаки, у многих із його оповідань віє сильний дух енергії, ініціативи, а в усіх бачимо велику любов до життя і природи — речі зовсім суперечні песимізові. Певне, коли когось болить, то він кричить, стогне, але хіба ж це песимізм!»

М. КОЦЮБИНСЬКИЙ.

ОПОВИДАННЯ.

*Дарована в рідний
Вашинь Стефанюк
на наву при слаботу
Дні Сирот в Полтав
Автор.*

ГОТЬ ПЕРШЫЕ.

Н И В Ъ

Эъ друкарни Петра Барського, Крешатикъ, М. 40.
1903.

Титульна сторінка книжки М. Коцюбинського «Оповідання», подарованої В. Стефанюку в 1903 р.

«Та й сам В. Стефаник, відкидаючи обвинувачення націоналістів, говорив: «Кажуть, що я песиміст. Все це неправда. Я оптиміст».

Та хіба міг песиміст написати такі слова, які викликають захоплення відвідувачів музею: «Я бачу навперед себе ціле покоління таких молодих сил, що будуть як орли облітати нашу країну і шукатимуть для неї простору» (З листа до О. Га-морак, 1900 р.).

Кращі представники української і російської культур розуміли В. Стефаника і всіляко підтримували його. Кожен, хто побуває в музеї, переконується в цьому.

Адже не випадково оповідання В. Стефаника друкувалося в журналі «Жизнь» поруч з статтею В. І. Леніна.

Ось ми бачимо обкладинку цього журналу (№ 1 за 1900 р.). Читаємо зміст: «Из крестьянского быта (перевод с малорусского). Рассказы В. Стефаника». Трохи нижче: «Капитализм в сельском хозяйстве». Стаття В. И. Ленина».

В тому ж журналі була надрукована стаття Лесі Українки «Малорусские писатели на Буковине», в якій дана висока оцінка творчості В. Стефаника. Ця стаття експонується в музеї. В ній подаються деякі біографічні дані з життя письменника, дається характеристика його творчості, творчої манери, аналізуються деякі твори, зокрема: «Камінний хрест». Леся Українка з задоволенням відмічає, що «яркий оригинальний талант Стефаника привлек внимание не только соотечественников автора; переводы его рассказов начинают появляться в польских и немецких изданиях». Василь Стефаник стає широко відомим письменником не тільки на Україні, але й далеко за її межами.

В ті роки А. Луначарський підкреслював, що творчість таких письменників, як Стефаник, «струмками тече у широку ріку пролетарського розуміння грізної кризи, яка відбувається», вони, «інколи самі того не знаючи, перебували під впливом великої пролетарської ідеології».

Увагу відвідувачів музею звернуть на себе і багато інших захоплених висловлювань про творчість В. Стефаника, зокрема І. Франка, М. Коцюбинського та ін.

«Читаючи Стефаника, робиться соромно за наш золотий ХХ вік з усіма його сміливими винаходами, з високим ростом наук, і обок того з можливістю таких умов життя, в яких вмирають мільйони сільського і міського пролетаріату», так писав І. Франко.

Марко Черемшина написав В. Стефаніку привітання «Добрий вечір, пане-брате». Як і Лесь Мартович, він був найближчим другом великого новеліста.

В. Касіян подарував музею картину, в якій показав цих трьох видатних західноукраїнських письменників.

В 1903 році В. Стефаник їздив на Наддніпрянську Україну на відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві. Там він зустрів багатьох відомих культурних діячів, з деякими по-справжньому подружив. У вітрині лежить фото пам'ятника І. Котляревському. На стіні — фотографія: Леся Українка, В. Стефаник, М. Коцюбинський, зроблена в тому ж 1903 році.

В музеї виставлена книга М. Коцюбинського. «Оповідання» з написом «Дорогому й рідному Василю Стефанікові на згадку про незабутні дні стрічі в Полтаві — автор».

Зліва направо — в першому ряду: М. Коцюбинський, Л. Українка, Г. Хоткевич; в другому ряду: В. Стефаник, О. Пчілка, М. Старицький, В. Самійленко. Фото з 1903 р.

Уже пізніше, перебуваючи на Капрі в товаристві О. М. Горького, М. Коцюбинський пише про захоплення великого російського письменника новелами В. Стефаніка: «Ми тут з Горьким часто Вас згадуємо, бо і він великий Ваш поклонник. Його дратує, що в якійсь-то статті Вас порівняли з Альтенбергом. Він казав, що коли читав Ваші оповідання, то ледве не плакав. Мені дуже приємно, що ми так сходимось з ним у цьому пункті».

Сам В. Стефанік завжди ставився до О. М. Горького з великою пошаною. Він уважно читав і радив іншим читати твори російського письменника. Він навіть мріяв особисто з ним познайомитися, думаючи заїхати до Петербурга з Полтави. З Києва писав до О. Гаморак: «В Петербурзі нема Горького, ото ж я вертаю».

В музеї зберігається примірник нарису О. М. Горького «9 січня», в якому В. Стефанік підкреслював окремі фрази, робив помітки. Так, він виділив слова: «Немає сили, яка б звільнила народ, крім сили самого народу».

Завдяки заходам передових діячів культури новели В. Стефаніка з'являються в російських перекладах не лише в журналах, а й виходять окремим виданням в Петербурзі в 1907 р. В музеї зберігається фотокопія титульної сторінки цього видання.

Після 1905 року в творчості В. Стефаніка настає тривала перерва.

Ще в новелі «Мое слово» письменник писав: «Я зацікавив був із болю. І мовчав я довгі роки. Мої слова невимовлені, мій плач недоплаканий, мій сміх недосміяний».

Лягли ви на мене, як лягає чорне каміння зломаного хреста на могилу в чужині!»

Ці слова наче пояснюють причину пізнішої мовчанки письменника.

Одружившись з Ольгою Гаморак (з сусіднього села Стечеви), Стефаник віддається господарським клопотам. Живе спочатку в тестя в Стечеві, а в 1910 р., коли в Русові була збудована хата, переїжджає на постійне мешкання сюди. Він, проте, не залишає громадської діяльності. В 1908 році його обирають послом до австрійського парламенту. Збереглась книга з портретами і біографічними даними послів того періоду, в ній вміщений і портрет В. Стефаника.

«Від 1908 р. до 1918 р. був я послом до австрійського парламенту, — згадує письменник, — де не виголошував ніяких промов, бо мови парламентарні моїх клубових товаришів за малими виїмками були такі скандальні, що я волів мовчати і встидатись лише за своїх, коли б не за себе самого».

В. Стефаник часто зустрічався з селянами, всіляко допомагав їм, виступав на мітингах. Збереглося фото з 1914 року: В. Стефаник виголошує промову на день народження Т. Шевченка в селі Волчківцях. У вітрині виставлено текст самої промови.

Двері Стефаникової хати завжди були відкриті для селян, які приходили до нього за порадами і допомогою.

Почалася імперіалістична війна. Письменник був очевидцем кривавих подій і під їх сильним враженням починає писати знову. В 1916 році виходить у світ його новела «Діточа пригода». З'являються також інші твори. Правда, він пише скупко, за десять років надрукував лише вісім новел, які в 1926 році були видані книжкою «Земля». У вітрині лежить ця книга з автографом письменника. Цей твір є новим етапом у творчості В. Стефани-

ка. В ньому яскраво виявлена палка любов до народу і гостра ненависть до польських окупантів.

«Воңа — земля», «Сини», «Марія», «Воєнні шкоди», «Морітурі», «Дурні баби»... — всі ці новели не можна читати спокійно. В першій з них подано картину руїни села під час війни. Буковинець Данило зривається з насидженого місця і вирушає в невідому путь. Покутський селянин Семен радить йому: «Наше діло з землею, пустиш її, то пропадеш... Не йди, Даниле, з панами, не шукай царя, бо тобі царя не треба; все якийсь прийде до мужика, аби податок брати...» Данило повертається додому. Новела ця написана під враженням розмови Стефаникового батька Семена з утікачами з Буковини.

Відвідувач музею, познайомившись з листами письменника, його спогадами, переконується, що першоджерелом сюжетів Стефаникових новел були життєві враження і справжні події. Так були написані знаменита «Новина», «Камінний хрест». В експонованих у музеї листах до О. Кобилянської і інших В. Стефаник розповідає про історію їх написання.

В нових творах письменник таврує ганьбою тих, що розпалюють війни, показує ненависть трудящих до пансько-шляхетської влади, висловлює мрію про возз'єднання українських земель.

Василь Стефаник пильно придивляється до тих революційних перетворень, які відбуваються по той бік Збруча, на Радянській Україні. У 1924 р. він виступив на селянському вічі у Снятині і закликав селян брати приклад з Радянської України. Йому вдається зв'язатися з радянськими культурними і літературними організаціями. В радянських видавництвах, починаючи з 1919 року, вихо-

Ілюстрація Й. Куриласа до новели «Новина»

дять все нові й нові твори В. Стефаника. Деякі з них виставлені в музеї: «Кленові листки», «Синя книжечка», оповідання «Палій», «Май» та ряд інших.

Письменник жваво листується з видавництвами, редакціями газет. Ось лист видавництва «Література і мистецтво», яке повідомляє про бажання видати повну збірку творів В. Стефаника для широкого кола читачів і просить письменника допомогти в цьому.

Товариство культурного зв'язку Радянського Союзу з закордоном надіслало В. Стефанику запрошення взяти участь у святкуванні 10-річчя СРСР в Москві 7 листопада 1927 р. В музеї експонується фотокопія цього запрошення. Письменник хотів поїхати в Радянський Союз, але польський уряд не дав дозволу на поїздку. Почалося переслідування сім'ї В. Стефаника. Українські буржуазні націоналісти намагалися за всяку ціну підірвати його симпатії й любов до радянської країни, залякували його.

Письменник гідно відповів їм. На червоному бархаті вибиті його слова:

«Яке щастя, що наш мужик не слухає вас, а має свій розум, твердий як той кулак, що підкладає під голову замість подушки. Хто вам казав, що наше село підписується під вашими програмами та резолюціями? Воно чує носом через усі перелази, що за вашими нібито масними словами ховається бажання знайти спільну мову з польськими панами. Воно знає, що як довго існуватиме панська Польща, наш селянин не одержить від неї землі. А без землі йому — камінь на шию і просто у воду. Землі йому не дасть і не продасть ніхто, а він мусить сам собі її взяти. Рево-

люція на Великій Україні показала нам, коли і як це робиться...

Та єдина Україна, яка існує у світі, створена не вашими з'їздами і не вашими статтями. Ми, мужики, не боїмось більшовиків, бо всі ми більшовики в душі».

У 1924 році В. Стефанік захворів на артеріосклероз. З того часу він рідко виїжджає з села. Його син Семен привозив йому багато книг радянських письменників, які В. Стефанік читав з великим задоволенням. Він з похвалою відзивався про творчість П. Тичини і М. Рильського, захоплювався творами Шолохова, Єсеніна, Леонова, Лавреньова, Ільфа й Петрова та інших.

Тільки людина, у серці якої палала щира любов до Радянської України, могла написати:

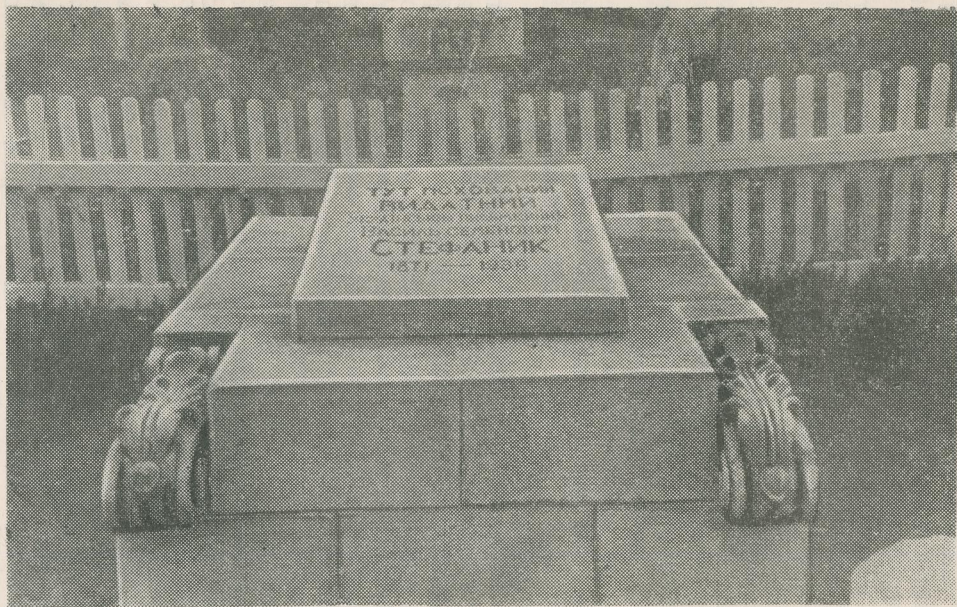
«Всім організаціям і товаришам з Радянської України.... кажу, що стою на вуглі своєї хати і простягаю до вас руки. Поздоровте від мене всі дужі таланти у вас... Стою ж на вуглі і з любов'ю чекаю на вас і ноги мені не болять. Тяжко вас розсаджувати коло великого дубового стола у моїй хаті. Ех, якби я міг мрію перевести в порядок, вітав би вас усіх, як бідні люди вітають ясне сонце».

Картина художника Г. Смольського показує В. Стефаніка у мріях про зустріч з братами з Радянської України.

Але йому не пощастило зустріти радянських людей, — він не дожив лише трьох років до возз'єднання. Розбитий паралічем, він помер 7 грудня 1936 року.

У вітрині лежить повідомлення про його смерть, надруковане у Львові. 9 грудня письменника було поховано на старому русівському кладовищі.

Збереглися фотографії, в яких розповідається

Могила В. Стефаника

про похорон письменника: селяни прощаються з своїм видатним земляком, несуть на кладовище труну, траурний мітинг...

Прості селяни, ті, яких він знав і про яких так любовно писав, клали на свіжу могилу численні вінки із зворушливими написами.

II

Наліво — невеличка кімната, в якій видатний письменник працював. Вона служила йому і за робочий кабінет, і за спальню. Тут все збережено і розставлено так, як і за життя письменника. Обстановка кімнати проста, скромна, без будь-яких прикрас.

Біля вікна — широкий письмовий стіл, наполовину прикритий червоним сукном. Посередині чорнильниця, збоку попільничка, і зовсім на розі — кілька поштових карток і листів... наче оце щойно з-за цього столу, з твердого крісла встав письменник, відсунув набік прочитані листи і вийшов, щоб за хвилину повернутись і продовжити роботу.

За цим столом В. Стефаник написав чимало своїх прекрасних новел. Тут були створені такі перлини художнього слова, як «Гріх», «Вовчиця», «Межа», «Сини», «Вона — земля». Тут письменник читав численні газети й журнали, які він одержував з Радянської України («Пролетарська правда», «Червоний шлях», «Вісті», «Кіно» — частина цих видань зберігається в музеї й досі). Тут він писав листи своїм друзям і знайомим...

В кутку кімнати невисока етажерка, забита книгами. Чим же цікавився В. Стефаник? Тут ми

бачимо поему Олександра Блока «Дванадцять» в перекладі й з передмовою революційного західно-українського поета Василя Бобинського (перекладач подарував книгу В. Стефаникові, про що свідчить напис). Тут і «Українські народні думи» Ф. Колесси, теж подаровані автором з теплим написом, і «Етнографічний збірник» В. Гнатюка з автографом, і драматичні твори О. Пушкіна у перекладах І. Франка, і багатотомне видання творів Т. Шевченка, і багато німецьких, польських та інших видань (романи Г. Манна, М. Лескова, п'єси В. Шекспіра, твори Брема).

Ось ліжко, звичайне дерев'яне ліжко, застелене смугастою веретою домашньої роботи. На ньому спав письменник.

Навпроти — канапа, на якій він відпочивав удень, коли втомлювався роботою.

Шафа... Умивальник... Вішалка, на якій висить чорний капелюх, чорне пальто і різьблена палиця...

На стінах — портрети батька Семена, дружини Ольги і портрет самого письменника роботи відомого художника Івана Труша.

Над канапою — групова фотографія учасників святкування на відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві.

У вітрині зібрані деякі речі особистого вжитку В. Стефаника: пенсне, мундштук, галстук, сорочка, кашкет, портсигар тощо. Тут же зберігаються паспорти, зокрема паспорт, виданий австрійським урядом на право в'їзду в Росію в 1903 році. Житомирська газета «Волинь» 13 вересня 1903 року повідомляла своїх читачів: «В настоящее время в городе гостит выдающийся украинский беллетрист и поэт г. Василь Стефаник. Как читателям «Волини» известно, рассказы г. Стефаника переводи-

В. Стефаник і Л. Мартович. Фото

лись на язики руский, польский, чешский, французский и немецкий и встречены были критикой весьма сочувственно. Симпатичный наш гость пробудет в Житомире до субботы и затем вечерним поездом выезжает во Львов».

Додому В. Стефаник віз з собою ювілейну медаль на честь 100-річчя «Енеїди», на якій був вигравіюваний напис: «Добродію Василю Стефаніку». Ця медаль зберігається в музеї.

Кожна річ, якою користувався видатний письменник, з якою він мав справу, дорога нам.

III

Заходимо в третю кімнату, в якій експонуються матеріали про вшанування пам'яті В. Стефаніка.

За життя письменника не всі видавництва дуже щедро видавали його твори. Охоче друкували його новели на Радянській Україні. Тут ще за його життя були видані «Кленові листки», «Оповідання», «Палій, Май», «Синя книжечка» та інші.

Цікаво, що з 1919 р. по 1929 р. на Радянській Україні було видано десятки книг В. Стефаніка тисячними тиражами. Це в той час, коли в Галичині виходить лише одна книга — збірка післявоєнних новел «Земля».

Уряд Радянської України, бажаючи надати матеріальну допомогу письменнику, визначив для нього персональну пенсію. У вітрині лежить вирізка з газети за 1928 рік під заголовком «Пенсія для В. Стефаніка»:

«В «Пролетарській правді» з 6 жовтня ц. р. між вістками зі столиці читаємо: «Раднарком, зва-

живши видатне значення літературної діяльності українського письменника Василя Стефаника, призначив йому персональну пенсію за життя 150 крб.» Вже минулого року подавали ми за радянською пресою вістку про те, що від культурних організацій та літературних кіл Радянської України вийшла ініціатива в справі наділення нашого письменника почесною державною пенсією. Тепер, як бачимо, ця минулорічна ініціатива найшла свою реалізацію і правне оформлення в постанові Українського Раднаркому».

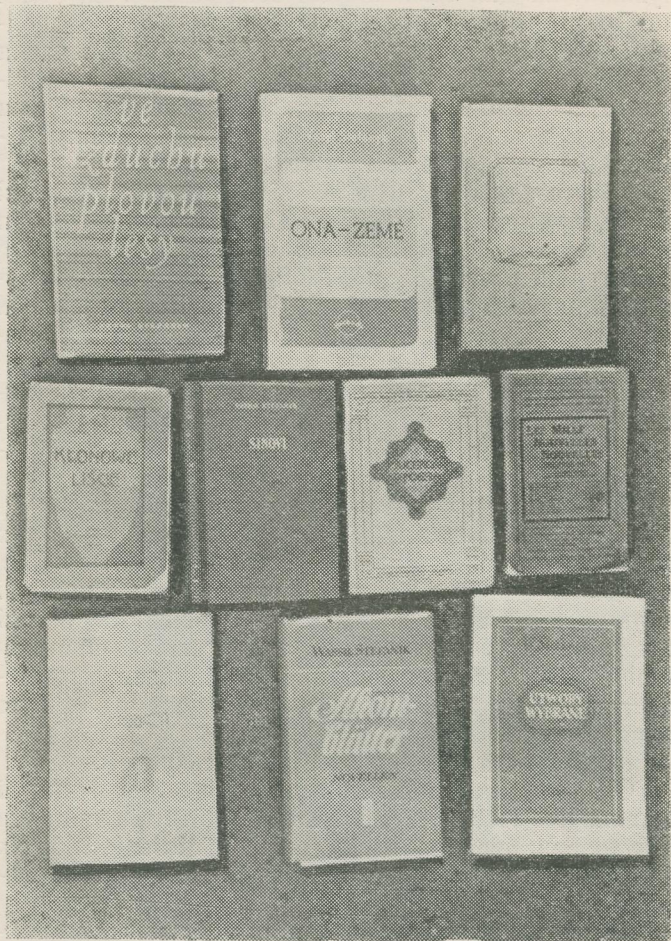
Особливо багато видається книг В. Стефаника після 1939 р., коли західноукраїнські землі були возз'єднані з Радянською Україною. Василь Стефаник стає одним з найбільш популярних письменників не лише на Україні, а й в усьому Радянському Союзі. Його твори з'являються в перекладах на російську, грузинську, татарську, єврейську та інші мови.

В СРСР з 1924 р. до 1957 р. було видано 50 книг В. Стефаника загальним тиражем біля півтора мільйона примірників.

Багато з цих книг експоновано в музеї.

Твори В. Стефаника впевнено прокладають собі дорогу і до закордонного читача. Зокрема, багато творів його перекладають у країнах народної демократії. Відвідувач музею може побачити книги письменника, видані в Польщі, Чехословаччині, Німецькій Демократичній Республіці, Угорщині, Югославії.

Глибоко шанують пам'ять видатного новеліста радянські люди, насамперед його земляки, які стали вільними громадянами країни Рад. В музеї експонуються матеріали про соціалістичні перетворення на західноукраїнських землях, про вша-

Твори В. Стефаника, видані іноземними мовами

нування на цих землях і на всій радянській землі пам'яті В. Стефаніка. А ось фотографії Народних зборів у Львові, документів про включення Західної України до складу УРСР, про конфіскацію поміщицьких земель... Покутські селяни одержують землю. Їм уже не треба, як Івану Дідуху, іти шукати щастя за океан.

У визволеному Русові відбуваються урочисті збори, присвячені пам'яті В. Стефаніка. На збори приїжджають і письменники з Києва, Львова.

За рішенням Уряду УРСР в Русові створюється літературно-меморіальний музей В. Стефаніка. Відкриття музею перетворилось у свято української культури.

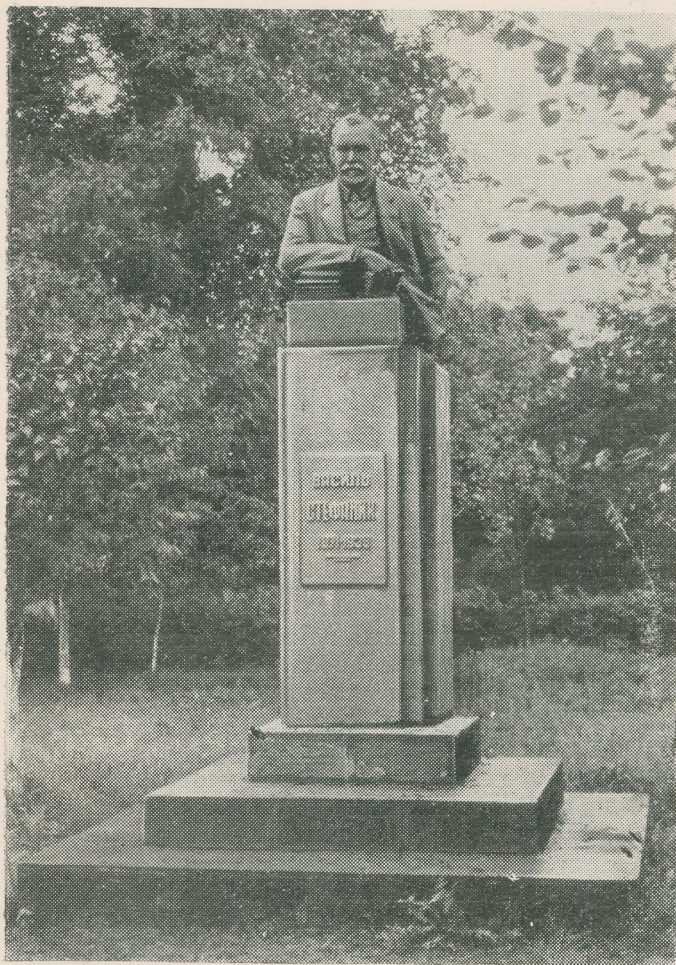
Ім'я В. Стефаніка присвоюють школі у Снятині (згодом біля цієї школи був відкритий пам'ятник письменникові). У Львові іменем В. Стефаніка названа вулиця.

Ім'я видатного новеліста носить колгосп у рідному селі В. Стефаніка — в Русові. На численних фото показано, як живуть земляки письменника, як вони відпочивають, як зростають їх добробут і культурний рівень. У колгоспі вирощують високі врожаї. На поля прийшла нова техніка, про яку Івани Дідухи не могли і мріяти. Відкрита семирічна школа, клуб, бібліотека, в ній уже є 5 тисяч книг.

Нове життя прийшло на покутську землю.

Ось ми бачимо колгоспників на будівництві цегельного заводу, в полі на обробітку соняшника і цукрових буряків, в сільській бібліотеці; діти їх навчаються в школі, а найменші бавляться в дитячому садку.

На окремому стенді — частина матеріалів, присвячена відзначенню 85-річчя з дня народження

Пам'ятник В. Стефанику в Сياتині

В. Стефаніка: газети й журнали, в них вміщені статті, спогади сучасників, земляків видатного письменника.

Над стендом відомі слова М. С. Хрущова, виголошені на ювілейній сесії Верховної Ради Української РСР, присвяченій десятиріччю возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі:

«Український письменник Василь Стефанік у своєму оповіданні «Камінний хрест» описав життя селянина Івана Дідуха. Цей селянин мав одного коня і маленький візок з дубовим дишлом. Так тягли вони снопи з поля або гній у поле. Від тяжкої роботи Іван завжди ходив зігнувшись, і люди прозвали його переломаним. Скільки було їх, таких бідняків з переломаним життям! Від народження до самої могили жили вони в злиднях, темряві і муках».

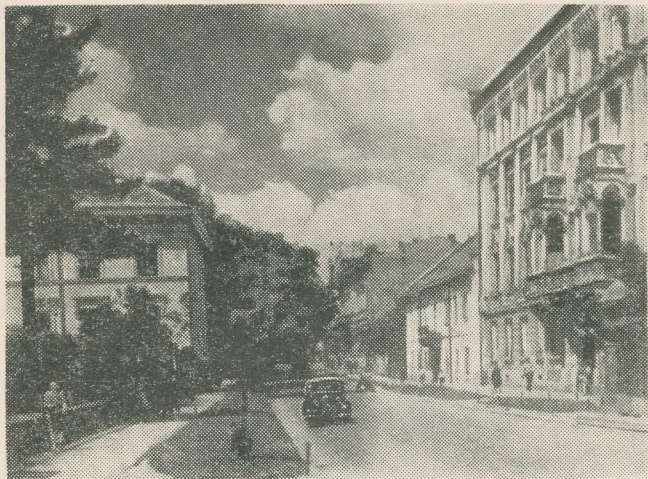
Радянська влада підняла селянина і піднесла його людську гідність.

Тисячі відвідувачів побували в музеї В. Стефаніка: колгоспники і робітники, учні й студенти, письменники й артисти, воїни Радянської Армії і партійні працівники... Найбільше, звичайно, приходять сюди земляки письменника. Мабуть, у Снятинському районі не знайдеться людини, яка б не відвідала заповітних місць, яка б не схилила своєї голови перед могилою письменника.

Відвідувачі залишають у книзі вражень зворушливі записи.

«Ми, сусідки нашого Василя Стефаніка, — пишуть русівські колгоспниці Євдокія Тофан, Марія Мельничук і Катерина Дідух, — відвідавши його музей, ми бачимо, що він і далі живе між нами».

«Я знав Стефаніка — свого земляка, — читає-

Вулиця В. Стефаника у Львові

мо запис Василя Федірчика. — Музей показав мені його, як великого, славного письменника. Залишаю цей дім з великою пошаною для поета і з любов'ю до Радянської влади, яка цей музей відкрила».

«Світла пам'ять полум'яному серцю великого письменника-гуманіста Василя Стефаника», — записує народний художник СРСР В. Касіян.

А ось один з багатьох записів представників прогресивних українців Канади, які відвідали музей:

«З великою цікавістю оглянув я музей В. Стефаника, пам'ятник — пошану великому синові галицької і всієї української землі. Про нього знаємо і ми, українські канадці, й любимо його, як то-

го, що оспівав гірку долю людей, сини й дочки яких були загнані недолею за океан. Слава країні, що так гідно вшановує своїх великих синів, — в тому й В. Стефаніка» (П. Прокопчак).

Сотні записів у книзі вражень — і в кожному щира й глибока пошана до співця українського села, до видатного майстра художнього слова Василя Стефаніка.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА

- 1871 — 14 травня в селі Русові, Снятинського району, Станіславської області, в сім'ї селянина народився В. Стефаник.
- 1884 — Після закінчення початкової школи в Снятині він вступає до польської гімназії в Коломиї.
- 1884—1890 — В Коломийській гімназії зав'язується дружба В. Стефаника з Л. Мартовичем та Л. Бачинським. В гімназії він знайомиться з російською літературою. Захоплюється Глібом Успенським. Читає соціалістичну літературу українську, російську і польську. Твори Квітки-Основ'яненка, М. Вовчка, П. Мирного, І. Франка, О. Герцена, М. Чернишевського.
- 1890 — За поширення соціалістичних ідей В. Стефаника виключають з гімназії. Пише новелу «Формаль Антін», яку пізніше використав для оповідання під назвою «Синя книжечка». Починає друкувати публіцистичні статті в газетах і журналах. В газеті «Народ», яку редагували І. Франко і М. Павлик, з'являється допис В. Стефаника «Жолудки наших робітничих людей і читальні».
- 1892 — Закінчує Дрогобицьку гімназію. Знайомиться з І. Франком, з яким встановлює на дов-

гі роки найдружніші взаємини. Вступає до Краківського університету на медичний факультет, якого не закінчує, бо «тої науки не любив», і займався більше літературою.

- 1895—1897 — Бере активну участь в громадському житті, веде агітаційну роботу за кандидата до австрійського парламенту І. Франка, за що його кілька разів ув'язнюють.
- Пише свої ліричні «Поезії в прозі», але ніде їх не друкує і поступово переходить до реалістичних творів, де малює тяжке економічне становище галицького села.
- 1897 — В газеті «Праця» (Чернівці) вперше було надруковано сім новел Стефаника.
- 1899 — Вийшов збірник новел Стефаника в Чернівцях — «Синя книжечка», де вміщено п'ятнадцять новел.
- 1900 — У російському марксистському журналі «Жизнь» за 1900 рік, № 1, в Петербурзі надруковані переклади на російську мову новел Стефаника: «Синя книжечка», «Новина», «Сама-саміська» і стаття Лесі Українки «Малорусские писатели на Буковине», де дана висока оцінка творчості В. Стефаника.
- Виходить збірка новел «Камінний хрест».
- Письменник повертається з Краківського університету в село Русів і займається літературною працею.
- 1901 — Виходить збірка новел «Дорога».
- 1903 — Відвідав Наддніпрянську Україну з нагоди відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві. Познайомився з М. Коцюбинським, Л. Українкою, М. Старицьким, П. Мирним та В. Короленком.
- Відвідав могилу Т. Шевченка в Каневі.
- 1904 — Одружується з своєю давньою приятелькою Ольгою Гаморак. З 1904 по 1910 роки живе в селі Стечеви біля Русова у свого тестя.
- 1905 — Виходить збірка «Мое слово» у Львові. В Петербурзі надруковано повне видання новел

- В. Стефаника українською мовою. У Празі виходять його оповідання чеською мовою.
- 1907 — Виходить окреме видання новел В. Стефаника російською мовою в Петербурзі.
- 1908 — З 1908 до 1918 року був депутатом до австрійського парламенту, обраний селянами свого повіту.
- 1916 — Під вражінням подій імперіалістичної війни після довгої перерви знову починає писати. У Відні пише свою першу воєнну новелу «Діточа пригода».
- 1917 — В 1921 році було відмічено ювілей Стефаника — 20-річчя літературної діяльності і 50-річчя з дня його народження.
- 1924 — В. Стефаник встановлює зв'язок з культурними колами Радянської України і вітає розквіт культури в Радянському Союзі.
- 1927 — Відзначається 30-річчя літературної діяльності В. Стефаника, особливо широко був відзначений ювілей на Радянській Україні. Радянський уряд призначив В. Стефанику персональну пенсію.
- 1936 — 7 грудня на 65 році життя Стефаник помер у рідному селі Русові.
-

ВИДАННЯ ТВОРІВ В. СТЕФАНИКА в СРСР

з 1924 по 1957 р.

а) Українською мовою

1. Кленові листки. Харків, Держвидав України 1924 р.
2. Оповідання. Харків, Держвидав України 1925 р.
3. Твори. Харків, Держвидав України 1927 р.
4. Вибрані твори. Харків, Держвидав України 1927 р.
5. Кленові листки. Київ, видавництво «Сяйво» 1927 р.
6. Новели. Харків, видав. «Український робітник» 1927 р.
7. Вибрані твори. Харків, Держвидав України 1928 р.
8. Синя книжечка. Харків, видав. «Український
робітник» 1928 р.
9. Палій. Май. Харків, видав. «Український робітник» 1928 р.
10. Вістуні. Харків, видав. «Український робітник» 1928 р.
11. Злодій. Харків, видав. «Український робітник» 1928 р.
12. Новели. Київ, видав. «Пролетарська правда» 1928 р.
13. Твори. Харків, Держвидав України 1929 р.
14. Вибрані твори. Харків, Держвидав України 1929 р.
15. Кленові листки. Харків-Київ, Держвидав України 1930 р.
16. Синя книжечка. Харків, видав. «Література
і мистецтво» 1930 р.
17. Побожна. Харків, видав. «Література і мистецтво» 1931 р.
18. Вибрані твори. Київ, Держлітвидав 1945 р.
19. Кленові листки. Держлітвидав 1949 р.
20. Вибрані твори. Держлітвидав 1949 р.
21. Новели. Київ, видав. Академії наук УРСР, том 1 1949 р.
22. Мое слово. Київ, видав. «Молодь» 1950 р.
23. Новели. Львів; видав. «Вільна Україна» 1950 р.
24. Кленові листки. Київ, видав. «Молодь» 1950 р.
25. Оповідання. Київ. Держлітвидав 1950 р.

26. Автобіографічні твори. Київ, видав. Академії наук УРСР, том II 1952 р.
27. Публіцистика. Київ, Держлітвидав 1953 р.
28. Оповідання. Київ, видав. «Молодь» 1954 р.
29. Новели. Львів, книжково-журнальне видав. 1953 р.
30. Листи. Київ, видав. Академії наук 1954 р.
31. Камінний хрест. Львів, книжково-журнальне видав. 1955 р.

б) Російською мовою

32. Поджигатель. Москва, изд. «Земля и фабрика» 1926 р.
33. Рассказы. Москва, Госиздат 1930 р.
34. Новеллы. Москва, изд. «Правда» 1940 р.
35. Рассказы. Москва, изд. «Советский писатель» 1947 р.
36. Кленовые листья. Москва, изд. «Правда» 1948 р.
37. Украинские новеллы. Москва, изд. «Совет. писатель» 1948 р.
38. Избранные произведения. Москва, Гослитиздат 1950 р.
39. Избранные произведения. Киев, Гослитиздат 1951 р.
40. Кленовые листья. Москва, Гослитиздат 1953 р.
41. Рассказы. Москва, издательство «Правда» 1954 р.
42. Рассказы. Симферополь, Крымиздат 1955 р.

в) Мовами народів СРСР

43. Вибрані твори. Тбілісі, Держлітвидав Грузинської РСР (грузинською мовою) 1954 р.
44. Кленові листки. Харків, Держлітвидав (польською мовою) 1930 р.
45. Вибрані твори. Київ-Ужгород, видав. «Радянська школа» (угорською мовою) 1952 р.
46. Прокляте минуле. Київ, Укрдержнацвидав (єврейською мовою) 1939 р.
47. Палій, Симферополь, Кримвидав (татарською мовою). 1929 р.

Редактор *І. Деркач*
Художник *І. Крислач*
Художній редактор *І. Плєсканко*
Техредактор *М. Гріф*
Коректор *С. Молдавська*

Путеводитель по музею В. Стефаника.
На украинском языке.

Підписано до друку 14/VI-58 р. Формат 70 × 108¹/₃₂, Папер. арк.
0,6875. Друк. арк. фіз. 1,88. Авт. арк. 2,41. Обліково-вид.
арк. 2,89. БГ 07242. Зам. 728. Тираж 3000. Ціна 1 крб.
Книжково-журнальне видавництво, Львів, Підвальна, 3.

Обласна друкарня, Львів, Спартака, 4.

1 крб.

PK

10 rows

PK I ✓
33.560

684.145